

Keskkonnaagentuur

**Huntide ja koerte osa lammaste mürdmisel Eestis – kiskjaliigi tuvastamiseks sobiliku
metoodika väljatöötamine ja rakendamine**

Lõpparuanne

Töö teostaja: MTÜ Naturalia

Reg. kood 80155975

Vanemuise 46, 51014 Tartu

Kontaktisik: Urmas Saarma

e-post: Urmis.Saarma@ut.ee

Uuring on finantseeritud SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt

Tartu, 30.10.2013

Töö eesmärk

Eesmärgiks oli välja töötada metoodika, mille abil teha kindlaks lamba murdnud kiskjaliik (kas hunt või koer) ning selgitada, kui suur osa lammaste murdmistest on toime pandud huntide ja kui suur koerte poolt, ning kas koerte mürdmised on lokaalsed või jaotuvad enam-vähem ühtlaselt üle Eesti.

Tulemused

Murtud lammastelt pärit proovid

Murtud lammastelt analüüsiti villaproove, millel leidus kiskja sülge. Proove oli algselt 63 (Tabel 1), kuid et osad proovid andsid esimesel analüüsil negatiivse tulemuse, siis analüüsiti neid proove mitu korda (maksimaalselt kuni kuus korda, kui ka siis oli tulemus negatiivne, siis edasi enam ei analüüsitud). Selle tulemusena tuli kokku analüüsida 136 proovi.

Laboratoorsed meetodid

Et üheks väga oluliseks projekti eesmärgiks oli välja töötada metoodika, mis põhineks lamba murdnud kiskjaliigi geneetilisel tuvastamisel lambavillale jäänud süljest, siis alustati esmalt meie käsutuses olevate huntide ja koerte geneetiliste andmete alusel polümeraasi ahelreaktsioonis (PCR) praimerite disainimisega, ning neid tehti kolm paari mitokondriaalse DNA (mtDNA) kontrollregiooni kõige varieeruvama osa analüüsiks. Kõik kolm praimeripaari töötasid PCRil efektiivselt ja neist valiti välja üks, mis võimaldas tuvastada kõige enam nii huntidele kui koertele eriomaseid sünapomorfseid tunnuseid. Meie analüüs näitas, et hunte ja koeri on võimalik eristada vähemalt kolme väga selge geneetilise tunnuse alusel. DNA eraldati ja puhastati kõigil 136. juhul QiaAmp DNA Mini Kitiga ning kõigi proovidega viidi

läbi PCR reaktsioonid. PCR-amplifitseeritud produktid puhastati eksonukleas I ja aluselise fosfataasiga töötlemisel. Seejärel sekveneeriti puhastatud PCRi produktidel mõlemad DNA ahelad, et saada usaldusväärse kvaliteediga DNA järjestused. Sekveneerimise järel koostati sekveneeritud kahe DNA ahela järjestuste alusel iga proovi kohta konsensusjärjestused, misjärel kõik järjestused joondati. Analüüsi tulemusel selgus, et DNA järjestused õnnestus saada 56. lamba murdnud kiskjaliigi kohta (edukuse protsent 89), mis tähendab, et uus väljaarendatud meetod töötas väga efektiivselt. Ülejäänud proovide puhul oli kiskja süljes DNA arvatavasti juba liiga lagunenu (või polnud kiskja sülge prooviks võetud villatükile sattunud?).

Kes siis osutusid lammaste murdjateks? Positiivse tulemuse saanud 56st proovist olid 46 hundid (82%) ja 10 koerad (18%). Koerad mürdsid lambaid valdavalt Lõuna-Eestis (Võrumaal 4, Valgamaal 1 ja Põlvamaal 1), aga ka Saaremaal (3) ja Raplamaal (1) (Joonis 1). Lammaste mürdmiste ajaline jaotus näitas, et hundid murravad enim perioodil august-september-oktoober, kuid koerte mürdmised on jaotunud ühtlasemalt, ehkki selgesti eristatav maksimum langeb septembris. Hetkel on aga geneetiliselt tuvastatud koerte arv siiski veel liiga väike, et sellest saaks kaugeleulatuvamaid järeldusi teha. Loodetavasti edasised uuringud toovad selgust.

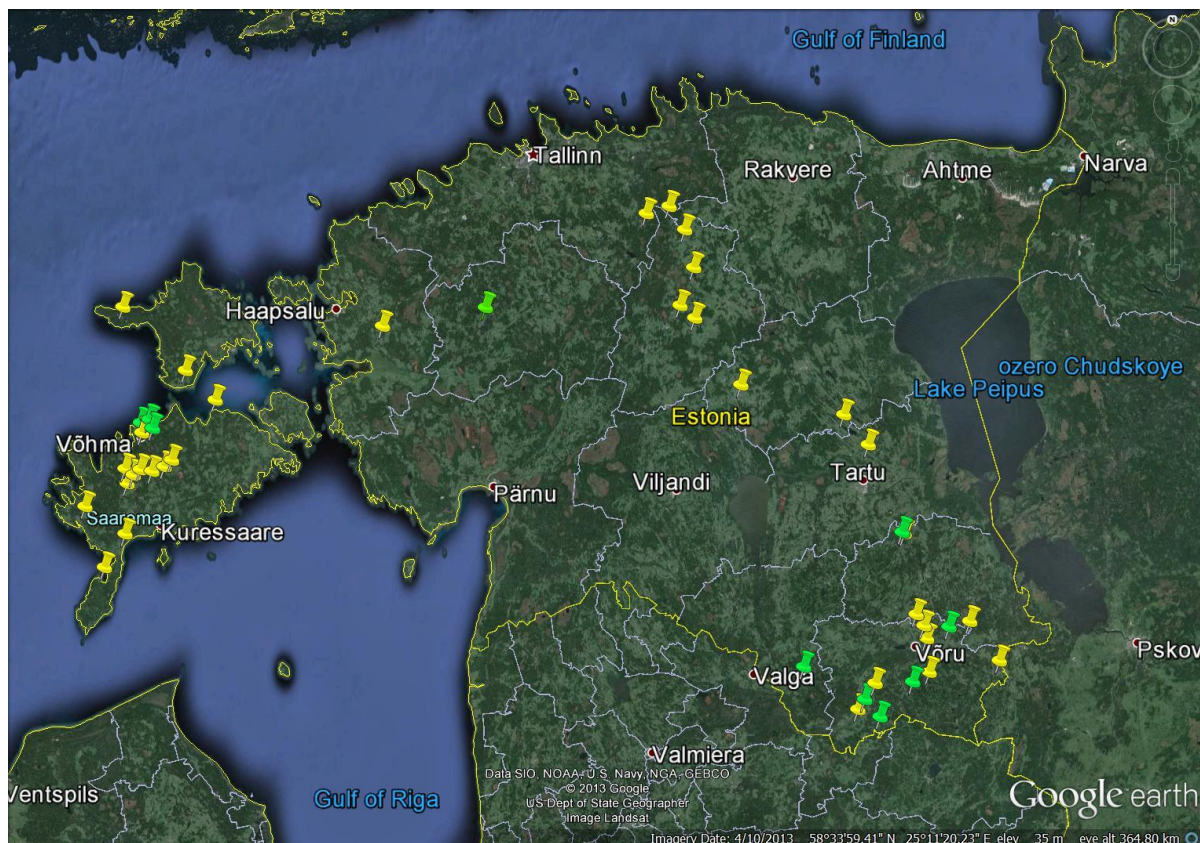
Seega murravad selle uurimuse andmetel ligi viiendikul juhtudel lambaid koerad, mistõttu ei saa alati lammaste mürdmist huntide kaela ajada. Samas peab ära märkima, et mõne tuvastatud koera puhul võib olla tegemist ka juhuga, kus hunt on küll lamba murdnud, aga koer on käinud hiljem lamba juures ja kas lakkunud verd või söönud liha, mistõttu on villale sattunud ka koera sülge (vastupidine olukord, kus koer on lamba murdnud ja hunt jätnud oma sülje hiljem, on pigem teoreetiline). Kuna projekti käigus välja töötatud uudne analüüs on samalt proovilt võimeline tuvastama nii hundi kui koera genotüübid, siis juhtudel, kus koer on hiljem käinud näiteks verd lakkumas, peaks analüüs näitama nii koera kui hundi

DNA olemasolu proovil. Kui tuvastatakse ainult koer, siis võib omaniku selgitus, et koer käis hiljem verd lakkumas, olla pelgalt ettekäändeks. Et edaspidi võimalikke arusaamatusi paremini lahendada, tuleks igalt murtud lambalt võtta mitu murdja süljega villaproovi erinevatest kohtadest.

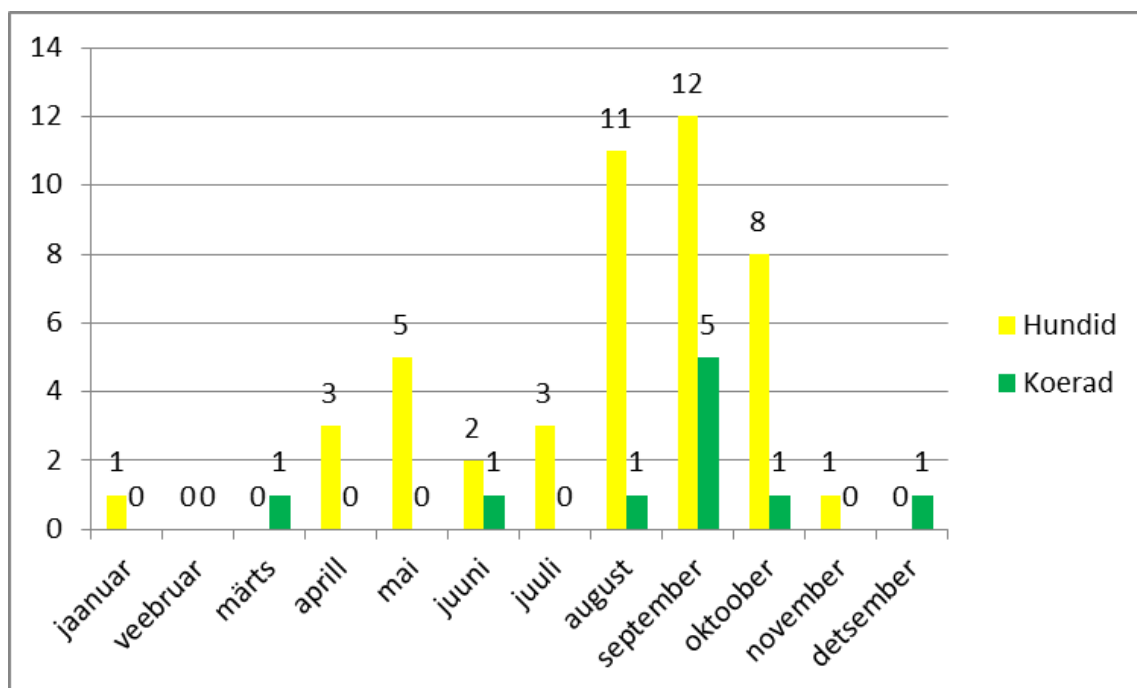
Ilma järelevalveta vabalt ringi jooksvad koerad on selgeks ohuks lammastele, mistõttu omanike järelevalve koerte üle peaks olema tunduvalt tõhusam. Paljudel koeraomanikel pole arvatavasti aimugi, et nende lemmik vahel ka lambaid murrab.

Tabel 1. Murtud lammaste (L1-L63) geneetilise analüüsi tulemused (kokku 136 analüüsi põhjal). Tuvastatud kiskjaliik: kollasega on märgitud hundid ja rohelisega koerad.

villaproovi nr	maakond	aasta	kuu	märkused	kahjustaja liik geneetilise analüüsi järgi
L1	Saaremaa	2011	september		hunt
L2	Saaremaa	2011	oktoober		hunt
L3	Saaremaa	2011	september		hunt
L4	Saaremaa	2011	september		hunt
L5	Saaremaa	2011	september		hunt
L6	Saaremaa	2011	september		hunt
L7	Jõgevamaa	2011	oktoober		hunt
L8	Tartumaa	2011	september		hunt
L9	Võrumaa	2010	august		koer
L10	Jõgevamaa	2010	oktoober		hunt
L11	akt nr.13				hunt
L12	Järvamaa	2010	september		hunt
L13	Järvamaa	2010	september		hunt
L14	Põlvamaa	2010	august		hunt
L15	Valgamaa	2010	september		koer
L16	Võrumaa	2010	oktoober		hunt
L17	Võrumaa	2011	aprill		hunt
L18	Võrumaa	2011	mai		hunt
L19	Võrumaa	2011	oktoober	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L20	Võrumaa	2011	september		koer
L21	Võrumaa	2012	jaanuar		hunt
L22	Võrumaa	2011	august		hunt
L23	Võrumaa	2011	mai		hunt
L24	Võrumaa	2011	oktoober	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L25	Hiiumaa	2011	juuli	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L26	Hiiumaa	2011	juuli	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L27	Hiiumaa	2011	juuni	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L28	Hiiumaa	2012	august		hunt
L29	Hiiumaa	2012	mai		hunt
L30	Hiiumaa	2012	aprill		hunt
L31	Hiiumaa	2012	august		hunt
L32	Võrumaa	2011	oktoober		koer
L33	Raplamaa	2013	märts		koer
L34	Võrumaa	2011	juuni		koer
L35	Võrumaa	2011	august		hunt
L36	Võrumaa	2011	mai		hunt
L37	Võrumaa	2011	august		hunt
L38	Põlvamaa	2011	detsember		koer
L39	Võrumaa	2011	juuli		hunt
L40	Saaremaa	2012	august	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L41	Saaremaa	2012	august		hunt
L42	Saaremaa	2012	august		hunt
L43	Võrumaa	2008	juuni		hunt
L44	Võrumaa	2008	september		hunt
L45	Järvamaa	2012	oktoober		hunt
L46	Läänemaa	2010	oktoober		hunt
L47	Järvamaa	2012	november		hunt
L48	Saaremaa	2012	september		hunt
L49	Järvamaa	2012	oktoober		hunt
L50	Saaremaa	2012	juuli		hunt
L51	Saaremaa	2012	september		hunt
L52	Saaremaa	2012	juuni		hunt
L53	Saaremaa	2012	august		hunt
L54	Saaremaa	2012	mai		hunt
L55	Saaremaa	2012	august		hunt
L56	Harjumaa	2012	oktoober		hunt
L57	Saaremaa	2012	juuli		hunt
L58	Saaremaa	2012	august		hunt
L59	Saaremaa	2012	september		koer
L60	Saaremaa	2012	september		hunt
L61	Saaremaa	2012	august	negatiivne - DNA ei olnud piisavalt kvaliteetne	ei
L62	Saaremaa	2012	september		koer
L63	Saaremaa	2012	september		koer

Joonis 1. Huntide (kollased tähised) ja koerte (rohelised) poolt murtud lammaste jaotus Eestis.

Joonis 2. Lammaste murtumised kalendrikuude kaupa. Toodud on geneetiliselt tuvastatud hundid ja koerad.